

«Бекitemin»

Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук
университетинин илимий иштери
боюнча профектору, физика-математика
илимдеринин доктору, профессор
Чекеев Асылбек Асакеевич

« 15 » 2017 – жыл

Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алгебра, геометрия, топология жана жогорку математиканы окутуу кафедрасы тарабынан Алиева Чынара Мукашовнанын 13.00.02-окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (математика) адистиги боюнча «Экономикалык колледждердин студенттеринин математикалык компетенттүлүгүн ишкер оюндарды пайдалануу менен калыптандыруу» деген темада жазылган кандидаттык диссертациясына жетектөөчү мекеме катары жазган

ПИКИРИ

1. Изилдөөнүн адистикке дал келиши. Алиева Чынара Мукашовнанын 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (математика) адистиги боюнча «Экономикалык колледждердин студенттеринин математикалык компетенттүлүгүн ишкер оюндарды пайдалануу менен калыптандыруу» деген темада жазылган кандидаттык диссертациясы толугу менен математиканы окутуунун методикасы адистигинин талаптарынын алкагында аткаралган. Бул иште, орто окуу жайларынын “Экономика жана бухгалтердик эсеп” адистиктериндеги студенттердин математикалык компетенттүлүгүн ишкер оюндар аркылуу калыптандыруу маселеси каралган. Ошол себептен, бул диссертациялык иш Д13.16.526 диссертациялык көнештин профилине туура келет.

Диссертациялык иште 2013-жылдагы стандарттын талаптарына ылайык окутууга компетенттүү мамилени камсыздоо үчүн математика курсун окутууда ишкер оюндарды пайдалануу проблемасы изилденген. Болочок экономисттердин кесиптик ишмердүүлүгүнө керектелүүчү математикалык компетенттүлүгүн калыптандыруу маселеси илимий жактан негизделген. Бул проблема 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (математика) адистигинин паспорту менен дал келет.

2. Изилдөөнүн актуалдуулугу. Билим берүүнүн сапаты, адамдын, коомдун өнүгүшүнүн ийгиликтүү катышуучусу боло алуусу менен аныкталат. Орто кесиптик билим берүүнүн 2013-жылдагы стандартында дисциплиналарды окутууга компетенттүү мамилени камсыздоо үчүн ар кандай адистиктерге профиль боюнча предметтик мазмунун максаттуу түзүү зарылдыгы каралган. Мында, бүтүрүүчүлөрдүн компетенттүлүктөрү менен эмгек рыногунун талаптарынын ортосундагы кескин айырмачылыктарды жок кылууга, адистерге болгон талап менен суроонун ортосундагы тең салмактуулукту орнотууга, коомдун бүтүрүүчүлөргө болгон ишениминин деңгээлин жогорулатууга багытталган. Аныктан, экономикалык колледждерде окуу активдүүлүгүн жогорулатуу

жолдорун издөө зарылдыгы келип чыгат. Студенттердин ой-жүгүртүүчүлүк иш-аракетин активдештириүүгө, алардын жеке көз караштарын жана дүйнө таанымын калыптандырууга мүмкүндүк берүүчү окутуунун формаларын, методдорун жана ықмаларын табуу зарылдыгы пайда болот. Экономикалык колледждерде студенттердин окуу курсу боюнча билгенин сабаттуулук менен чагылдырып айтып берип, билимдерин практикада колдонуп жана толуктап турушу үчүн аларды окуу процессинин активдүү катышуучусу болууга багытtagан окутуунун методдорун көнири пайдалануу зарыл. Мындай метод катары окутуунун активдүү методорунун бири болгон ишкер оюндарды эсептөөгө болот.

Ар кандай ишкер оюндарды иштеп чыгуу жана уюштуруу боюнча изилдөөлөр көптөгөн окумуштуулардын эмгектеринде чагылдырылганы менен орто кесиптик окуу жайларында математика курсунда ишкер оюндарды колдонуу жолдору, аны уюштуруунун теориялык жана методикалык негиздеринин жана ықмаларынын жетиштүү деңгээлде иштелбөгендиgi төмөнкүдөй **карама-каршылыктарды** пайда кылган:

- болочок экономисттердин математикалык компетенттүүлүгүн калыптандырууда ишкер оюндарды пайдалануу натыйжалуу экендигине карабастан, математика курсун окутуу процессинде ишкер оюндарга тиешелүү көнүл бурулбагандыгы;

- болочок экономисттердин математикалык компетенттүүлүгүнө болгон талаптын өсүүсу жана колледждин бүтүрүүчүлөрүнүн математикалык компетенттүүлүгүнүн деңгээлинин төмөндүгү;

- болочок экономисттердин математикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруу үчүн ишкер оюндарды пайдалануунун методикасын иштеп чыгуунун зарылдыгы жана бул багыттагы илимий изилдөөлөрдүн жетишсиздиги.

Бул карама-каршылыктарды чечүү үчүн илимий изилдөө жүргүзүлгөн.

Изилдөөнүн максаты: колледждердин экономикалык адистигинде окуп жаткан студенттеринин математикалык компетенттүүлүгүн ишкер оюндарды пайдалануу менен калыптандыруунун методикасын иштеп чыгуу жана алардын натыйжалуулугун эксперимент аркылуу текшерүү.

Максатты ишке ашыруу үчүн төмөндөгүдөй **милдеттер** коюлган:

1) экономикалык колледждерде математика курсун окутууда ишкер оюндарды пайдалануу мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө жана аны классификациялоо;

2) экономикалык колледждерде студенттердин ээ болуучу негизги математикалык компетенттүүлүктөрүн аныктоо жана анын учурдагы абалын талдоо;

3) экономикалык колледждерде математика курсун окутууда ишкер оюндарды пайдалануу менен студенттердин математикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун моделин түзүү;

4) экономикалык колледждерде математика курсун окутууда ишкер оюндарды пайдалануу менен студенттердин математикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун моделин ишке ашыруунун технологияларын иштеп чыгуу;

5) түзүлгөн чыккан моделдин эффективдүүлүгүн педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү жана жыйынтыктарын талдоо.

Бул милдеттердин чечилиши диссертацияда ырааттуу удаалаштыкта көрсөтүлгөн. Диссертациялык иш киришүүдөн, 3 главадан, изилдөөнүн негизги жыйынтыктарынан, изилдөөдө колдонулган адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат. Диссертациялык иштин структурасы илимий изилдөөнүн логикасына туура келип, коюлган максаттын жана иликтөөнүн тапшырмаларын толук аныктайт.

Диссертациялык изилдөөнүн биринчи главасы “*Математика курсун окутуу процессинде ишкер оюндарды пайдалануунун теориялык негиздері*” деп аталып, изилдөөнүн биринчи жана экинчи милдеттерин чечүүгө багытталды. Бул главада экономикалык колледждерде математика курсун окутууда ишкер оюндарды пайдалануу мүмкүнчүлүктөрү изилденип, классификацияланган, “Экономика жана бухгалтердик эсеп” адистигиндеги студенттердин ээ болуучу негизги математикалык компетенттүүлүктөрү аныкталып, анын учурдагы абалы талданган.

Болочок экономисттердин математикалык компетенттүүлүгүн ишкер оюндарды пайдалануу менен калыптандыруу мүмкүнчүлүктөрү изилденген. Ишкер оюндарды түзүүнүн жана ишке ашыруунун принциптери жана талаптары сунушталган.

Диссертациялык изилдөөнүн экинчи главасы “*Ишкер оюндарды пайдаланып студенттердин математикалык компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу*” деп аталат. Бул главада математиканы окутууда колдонулууучу ишкер оюндарды иштеп чыгуунун жалпы алгоритми, экономикалык колледждерде математика курсун окутууда ишкер оюндар аркылуу студенттердин математикалык компетенттүүлүгүн калыптандырууну модели жана аны ишке ашыруунун жолдору башкача айтканда коюлган үчүнчү жана төртүнчү милдеттердин чечилиши берилди.

Студенттердин математикалык компетенттүүлүктөрүнүн калыптанышы үчүн зарыл болгон педагогикалык шарттар аныкталган, алар: математиканы окуп-үйрөнүүгө мотивдештириүү; кесипке багыттоочу ишкер оюндарды пайдалануу; окуу процессинин мазмунун долбоорлоо.

Коюлган проблема боюнча изилдөөлөрдү талдоонун негизинде, математикалык ишкер оюндардын жалпы алгоритминин бири – бири менен тыгыз байланышта удаалаш аткарылууучу тогуз элементин такталган: сюжет, ролдор, теориялык талаа, тапшырмалар, окуу материалдар, илимий экспертиза, эрежелер, ишмердүүлүк схемасы, техникалык экспертиза.

Биринчи главада берилген ишкер оюндарды түзүүнүн жана ишке ашыруунун принциптерин жана талаптарын эске алуу менен, ишкер оюндарды пайдалануу менен студенттердин математикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун модели иштелип чыккан.

Диссертациялык иштин “*Педагогикалык экспериментти уюштуруу жана анын жыйынтыктары*” деп аталган үчүнчү главасында изилдөөнүн эффективдүүлүгүн эксперимент аркылуу текшерүү каралып изилдөөнүн бешинчи милдетинин чечилиши берилген. Эксперименттик база катары Ош мамлекеттик университетинин финансы-юридикалык колледжи, Ош технологиялык университетинин технологиялык колледжи, Ош гуманитардык педагогикалык институтунун колледжи, И.Арабаев атындагы кыргыз мамлекеттик университетинин колледжи алынган.

Педагогикалык эксперимент 2-курстун студенттерине “Кесиптик математика” дисциплинасы боюнча сабак өтүү мезгилдеринде жүргүзүлгөн. Экспериментти

жүргүзүүнүн максаты - ишкөр оюндарды пайдалануу менен болочок экономисттерде математикалык компетенттүүлүктүү калыптандыруунун эффективдүүлүгүн эксперимент аркылуу аныктоо. Коюлган максатты ишке ашыруу үчүн педагогикалык эксперимент 2012-2017-жылдары үч этапта (тактоочу, калыптандыруучу жана текшерүүчү) жүргүзүлгөндүгү баяндалган жана бул методдун эффективдүүлүгү тастыкталган.

3. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу:

- “ишкөр оюн” түшүнүгүнүн мазмуну теориялык жактан талданып, анын коллеждердин студенттеринин окуу ишмердүүлүгүн активдештируу мүмкүнчүлүктөрү аныкталып, “Экономика жана бухгалтердик эсеп” адистиктерине математика курсун окутуу процессинде пайдаланылуучу ишкөр оюндар классификацияланды;

- ишкөр оюндардын структуралык компоненттери системалаштырылып, аны иштеп чыгуунун жалпы алгоритми түзүлдү;

- коллеждердин “Экономика жана бухгалтердик эсеп” адистиктериндеги студенттердин ээ болуучу негизги математикалык компетенттүүлүктөрү аныкталып, аны ишкөр оюндар аркылуу калыптандыруунун модели иштелип чыкты;

- экономикалык коллеждерде математика курсун окутууда ишкөр оюндарды пайдалануу менен студенттердин математикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун моделин ишке ашыруунун технологиялары иштелип чыкты;

- экономикалык коллеждерде математиканы окутууда ишкөр оюндарды пайдалануунун методикасы иштелип чыгып анын натыйжалуулугу эксперимент аркылуу текшерилди.

Иштин теориялык жоболору, изилдөөнүн натыйжалары ар кайсы басылмаларда жарыяланган автордун 13 илимий-методикалык эмгектеринде чагылдырылган. Ал диссертациялык иштин негизги мазмунун толук ачып бере алат.

4. Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү. Экономика багытындағы студенттердин ишкөр оюндарды пайдалануу аркылуу математикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун технологиясынын жана аны ишке ашыруунун методикасынын иштелип чыккандыгы; коллеждин окутуучулары үчүн математика курсунда пайдалана турган ишкөр оюндарынын топтому, “Математика жана экономика дисциплиналары боюнча интегралдашкан ишкөр оюндар” окуу-методикалык куралынын жарыкка чыгып, жайылтылышы. Изилдөөнүн материалдарын математик окутуучулар жана илим изилдөөчүлөр пайдаланса болот.

5. Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

- экономикалык коллеждерде математика курсун окутууда ишкөр оюндарды пайдалануу мүмкүнчүлүктөрүнүн изилдениши, классификацияланышы, аны пайдалануунун зарылдыгы;

- коллеждердин “Экономика жана бухгалтердик эсеп” адистиктериндеги студенттердин математика курсу боюнча ээ болуучу негизги математикалык компетенттүүлүктөрү жана анын учурдагы абалынын талданышы;

- математика курсун окутууда ишкөр оюндар аркылуу студенттердин математикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун модели;

- математика курсун болочок экономисттерге окутууда ишкөр оюндар аркылуу студенттердин математикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун моделин ишке ашыруунун технологиялары;

- болочок экономисттердин математикалык компетенттүүлүгүн ишкөр оюндарды пайдалануу менен калыптандыруунун натыйжалуулугун текшерүү боюнча жүргүзүлгөн эксперименттин жыйынтыктары.

Изилдөөнүн оң натыйжалары менен бирге эле, диссертациялык иште төмөндөгүдөй мүчүлүштүктөрдү белгилөөгө болот:

1. Диссертацияда айрым бир техникалык каталар кездешет.
2. Диссертацияда ишкөр оюндарды уюштурууда студенттер менен жекече мамиле жөнүндө маалыматтар көцири берилсе болмок.

Бирок, бул белгиленген мүчүлүштүктөр диссертациялык иштин илимий баалуулугуна жана практикалык маанилүүлүгүнө таасирин тийгизбейт.

Алиева Чынара Мукашовнанын «Экономикалык колледждердин студенттеринин математикалык компетенттүүлүгүн ишкөр оюндарды пайдалануу менен калыптандыруу» деген темада жазылган диссертациялык изилдөөсү КРнын ЖАК тарабынан кандидаттык диссертацияларга коюлуучу талаптарына толук жооп берет, ал эми автор 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (математика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу деп эсептейбиз.

Бул пикир Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алгебра, геометрия, топология жана жогорку математиканы окутуу кафедрасынын башчысы, п.и.к., доцент Майлыбашева Чолпон Сатыбалдиевна тарабынан даярдалып, кафедранын 2017-жылдагы 14-ноябрьндагы №3-отуруумунда талкууланып, бекитилди.

Алгебра, геометрия, топология жана
жогорку математиканы окутуу
кафедрасынын башчысы,
п.и.к., доцент

Ч. Сатыбалдиева

Майлыбашева Ч.С.

Катчы, п.и.к., доцент

*Ч.С. Майлыбашева шешин
Соодордусун гөзөткөйтесин
Баңыздың башкычын шешин*

*Г.Т. Мунанысова
М.А. Малкакова А.)*